

Propozycja opracowania kolekcji książek elektronicznych w katalogu NUKAT

1. Założenia

W związku ze wzrostem liczby publikacji elektronicznych, zarówno wydawnictw zwartych jak i ciągłych konieczne staje się nasilenie działań zmierzających do objęcia zasięgiem oddziaływania jak najszerszych kręgów odbiorców poprzez dobrą popularyzację kolekcji. Duże znaczenie ma tutaj dotarcie z ofertą do potencjalnych odbiorców, jakimi są w uczelniach pracownicy naukowi oraz studenci. Wiele bibliotek akademickich podejmuje różne próby zachęcania do zainteresowania się takimi zbiorami poprzez m.in. informacje na stronach domowych. Nie zawsze odnosi to pożądaný skutek, z uwagi na niechęć do studiowania stron domowych bibliotek jak i nie zawsze widoczną informację. Coraz szersze stosowanie multiwyszukiarek nie tylko ułatwia, ale także zachęca czytelnika do poszukiwań konkretnych tytułów. Również nowe formy popularyzacji bibliotek i ich zbiorów (np. Facebook) powodują, że informacja o książkach elektronicznych rozszerza swój zasięg. W dalszym ciągu jednak brak pełnej informacji o posiadanych zbiorach bibliotek w miejscu, w którym oczekuje ich czytelnik.

Wydaje się zatem, że dobrą inicjatywą mogłoby być umieszczanie opisów książek elektronicznych w katalogu centralnym NUKAT. Poszukiwania informacji w katalogu miałyby doprowadzić także do znajdowania opisów książek elektronicznych i korzystania z nich. Działania takie należałoby podjąć w odniesieniu do książek przekazanych wraz z archiwami (a zatem na stały okres użytkowania) oraz takich, do których dostęp mają wszystkie biblioteki akademickie w Polsce (licencje krajowe).

W październiku 2012 roku powołany został Zespół ds. opracowania e-książek, zadaniem którego jest opracowanie założeń realizacji projektu katalogowania e-książek (skład Zespołu w załączeniu).

2. Działania wstępne

Przeanalizowano katalog komputerowy AGH pod kątem występowania opisów książek z kolekcji Springer (wyniki analizy w załączeniu). Analiza zawiera także wytyczne do podobnych działań w katalogu NUKAT. Jeśli podjęta zostanie decyzja o rozpoczęciu prac nad opracowaniem kolekcji książek elektronicznych w katalogu NUKAT analiza powyższa winna wyprzedzić działania. Ułatwi to ocenę zakresu prac oraz powstania wykazu bibliotek, które powinny wziąć udział we wspólnym katalogowaniu zbiorów.

3. Dobór materiału

Pod uwagę brane będą książki z kolekcji Springer, jako spełniające warunki, o których mowa w pkt. 1 (archiwum, dostęp ogólnopolski). Jako pierwszą kolekcję do opracowania proponuje się książki Springer z kolekcji 2012 roku (4682 tytułów – wg stanu na 27 marca 2015 roku). Podstawą wyboru było:

- a) nowość (książki z kolekcji starszych sprzed kilku lat związane tematycznie z grupą nauk technicznych nie są już tak oczekiwane przez czytelników jak książki nowe),
- b) stosunkowo mała liczba tytułów w odniesieniu do kolekcji z wszystkich lat.

Przetestowanie zasad opracowania zbiorów na powyższej kolekcji powinno zobrazować problemy związane z opracowaniem kolekcji kolejnych (Springera) lub decyzje o opracowaniu kolekcji innych wydawców.

UWAGA: w związku z celem działania jakim jest popularyzacja kolekcji e-książek niezbędne jest, po opracowaniu ww. kolekcji, przeprowadzenie badań nad rozszerzeniem oddziaływania opracowanych zbiorów elektronicznych.

OPRACOWANIE należałoby rozpocząć dopiero po przeniesieniu kolekcji na serwer ICM, (co miało nastąpić w 2013 roku, jednak do tej pory zamierzenie nie zostało zrealizowane) z uwagi na zmianę adresów url (po posadowieniu kolekcji na serwerze ICM adresy nie będą ulegały zmianie i nie będzie konieczności śledzenia pod tym kątem opisów w NUKAT i nanoszenia ew. poprawek). Można wziąć pod uwagę opracowanie wcześniejsze, z podaniem numerów DOI dla poszczególnych dokumentów (zgodnie z zapewnieniami przedstawicieli ICM po przeniesieniu kolekcji na serwer ICM nie nastąpią żadne zmiany w numerach DOI kolekcji Springer).

4. Zasady opracowania

Biblioteki, które wezmą udział w opracowaniu e-książek winny podzielić się pracą – każda z bibliotek opracowuje część kolekcji na podstawie podziału:

- a) opartego o układ alfabetyczny tytułów (zalety: wyłączność zbioru opracowanych książek dla 1 biblioteki),
- b) opartego o tematykę zbiorów (zalety: bliskość tematyki dla bibliotek opracowujących zbiory i oparcie na znanych, wykorzystywanych na co dzień źródłach; wady: nierozłączność – tytuły mogą wystąpić w kilku kolekcjach tematycznych).

Opracowanie książek na zasadzie:

- dla istniejących w NUKAT opisów dokumentów drukowanych - dodanie adresu url, pola 530 z informacją o formie elektronicznej oraz pola 006 z dodatkową charakterystyką dokumentu (006/00 **m** - dokument elektroniczny) dla celów wyszukiwania;

Komentarz NUKAT: należy poddać dyskusji, jak jednolicie powinny być oznaczone tego typu dokumentu, aby można było dać użytkownikom możliwość łatwego ich wyszukiwania. Wykorzystanie pola 006 może być rozwiązaniem, choć to byłaby nowość w obowiązujących zasadach katalogowania (do dyskusji i wdrożenia). Ponadto nie mamy danych, czy wszystkie systemy stosowane w polskich bibliotekach naukowych, akademickich mają możliwość filtrowania danych na podstawie pola 006.

- dla brakujących opisów – opracowanie jak dokument elektroniczny.

UWAGA: należy zastanowić się nad kopiowaniem informacji do katalogów lokalnych i dodawaniem, na poziomie lokalnym, informacji np.: „dokument tylko w wersji elektronicznej” w przypadku braku w bibliotece egzemplarzy wersji drukowanej (np. w polach 9XX); pytaniem pozostaje także możliwość wyszukania wszystkich dokumentów elektronicznych – np. poprzez dodanie dodatkowego wariantu wyszukiwawczego w NUKAT.

Komentarz NUKAT: Z moich obserwacji wynika, że uwagi w polu 530 lub w podpolu \$z pola 856 często odnoszą się do sytuacji w konkretnej bibliotece (co jest błędne, gdyż powinny mieć charakter ogólny, uniwersalny). Zasadne wydaje się więc ustalenie, jakiego typu uwagi powinny być podawane w katalogu centralnym, a jakie wyłącznie w katalogach lokalnych.

Należy także przeanalizować możliwości dodawania do opisów tych publikacji ich charakterystyk rzeczowych.

Komentarz NUKAT: Dodatkowa uwaga: Uważam, że do tych działań warto dodać punkt odnoszący się do automatycznego uzupełniania rekordów bibliograficznych określonymi informacjami. Przyznaję, że nie badałam tej materii, ale być może na podstawie ISBN wersji drukowanej, można by ustalić url wersji elektronicznej i automatycznie dodać go do rekordów w NUKAT + określone pola. Gdyby udało się choć częściowo pewne czynności wykonać automatycznie, byłaby to ogromna oszczędność czasu a też możliwość pomyłek byłaby mniejsza.

Przed podjęciem decyzji o zamieszczaniu opisów książek z kolekcji Springer w katalogach (NUKAT i lokalnych) należy zastanowić się nad zagadnieniem wykorzystania katalogów jako źródła informacji dla czytelników (nie tylko użytkowników bibliotek). W dyskusji pojawiły się głosy o zastąpieniu w tym zakresie (opracowania e-książek w katalogach) katalogów serwisami wyszukiwawczymi np. EDS, Primo, Summon, Google Books. Jest to zagadnienie nie analizowane w niniejszej analizie.

5. Badania porównawcze

Konieczne jest wykonanie badań porównujących zwiększenie, lub nie, wykorzystania e-książek. Proponuje się wykorzystanie do tego celu techniki materiałów statystycznych (konieczna jest dokładna statystyka wykorzystania e-źródeł na etapie obecnym i porównanie z wykorzystaniem po zakończeniu – lub w trakcie – uruchomienia informacji o źródłach w katalogu NUKAT). Wyniki badań będą podstawą decyzji o dalszych pracach związanych z opracowaniem e-książek w katalogu NUKAT.

6. Podsumowanie

Prace zespołu, prowadzone od 2012 roku, zostały zakończone w 2015 roku wnioskami:

1. Zmieniająca się sytuacja w zakresie nowych form informacji (multiwyszukiwarki, portale społecznościowe itd.) powoduje, że projekt umieszczania informacji o zbiorach elektronicznych nie jest już tak ważki, jak jeszcze kilka lat temu,
2. Zaangażowanie bibliotek w projekty gromadzenia pełnego dorobku macierzystej uczelni w formie cyfrowej (repozytoria, biblioteki cyfrowe) oraz inne projekty powoduje, że biblioteki nie wykazują wielkiej ochoty na prace w zakresie katalogowania e-książek,
3. Przygotowana analiza katalogu AGH przybliży sposób działania, który będzie niezbędny przed decyzją o podjęciu ew. działań związanych z katalogowaniem e-książek. Działanie takie ma jednak sens jedynie w sytuacji pełnego zaangażowania wszystkich bibliotek współtworzących katalog NUKAT. Prace wymagają podziału zadań celem zmniejszenia nakładu pracy poszczególnych bibliotek.
4. Powstają obecnie w Polsce źródła dokumentów elektronicznych (np. NASBI wydawnictwa Helion, ACADEMICA Biblioteki Narodowej), dla których nie da się wykonać bezpośrednich skierowań do dokumentów (opinia Biblioteki Uniwersyteckiej UMK w Toruniu).
5. Biblioteki NUKAT czeka w najbliższej przyszłości wiele zmian dotyczących opracowania dokumentów, w tym także wdrożenie zasad RDA. Przy pracach związanych z katalogowaniem e-książek niezbędne byłoby ich uwzględnienie (opinia Centrum NUKAT).

Dziękuję członkom Zespołu za cenne uwagi do projektu i za kilkuletnią współpracę.

Oprac. M. Garczyńska
Kraków, 12.08.2015

Załącznik:

Analiza katalogu AGH pod kątem występowania opisów książek z kolekcji Springer.

W latach 2013-2014 przeprowadzona została analiza katalogu BG AGH pod kątem występowania w nim opisów pozycji należących do kolekcji e-książek anglojęzycznych Springer. Analiza wynikała z określonych wytycznymi Zespołu ds. opracowania e-książek zadań, mających na celu przygotowanie metodologii opracowania podobnej analizy na poziomie Centrum NUKAT i ew. ułatwienia katalogowania e-książek poprzez kopiowanie już istniejących opisów.

Do porównania wykorzystano z jednej strony opisy książek wydanych przez wydawnictwo Springer znajdujące się w katalogu AGH (wg stanu na dzień 7.01.2014) oraz udostępniony na stronie ICM plik z archiwum wydawcy zawierający listę tytułów wydanych w latach 2004 (1000 tyt.), 2005 (3009 tyt.) i 2009-2011 (12 692 tyt.) i dostępnych w ramach licencji krajowej.

Przy porównaniu brano pod uwagę tytuły, lata wydania oraz numery ISBN publikacji i na podstawie zgodności tych danych, określono ilość książek należących jednocześnie do wybranej kolekcji Springer, jak i katalogu AGH.

Ilość książek wspólnych (o takim samym tytule i ISBN) w katalogu AGH i kolekcji Springer wygląda następująco:

- dla roku 2004 – **12 tytułów**, co stanowi 1,2 % tej kolekcji;
- dla roku 2005 – **110 tytułów**, tj. 3,65% kolekcji
- dla lat 2009-2011 - **243 tytuły**, co stanowi 1,91% kolekcji.

Łącznie, dla **16 701** tytułów kolekcji Springer znajdujących się na liście, w katalogu AGH istnieją **365** tytuły wspólne, co stanowi ok. 2,18%.

Uwagi dodatkowe:

- Wszystkie rekordy wspólne istnieją również w katalogu NUKAT, gdyż wszystkie mają numer kontrolny w polu 035 zaczynający się przedrostkiem literowym „zz” (109 rek.) lub „xx” (256 rek.).

- Ponadto, 185 z nich zawiera w swoim opisie pola 020 i 920 z numerami ISBN dokumentów elektronicznych (13 z dookreśleniem „eBook”; 172 - eISBN), 20 rekordów ma również dodaną uwagę w polu 530, chociaż treść wpisów nie jest ujednolicona.
- Przy porównaniu tytułów i ISBN z listy kolekcji 2009-2011 z katalogiem AGH zauważono przypadki opisów, które zawierają identyczny numer ISBN, jednak w obydwu porównywanych zbiorach mają zupełnie inny tytuł publikacji. Przypadków takich było 17. Dotyczyły one dokumentów drukowanych, znajdujących się w katalogu AGH wydanych w latach 1979, 1980. Niezależnie od tego czy powtórzone numery były wynikiem celowego działania czy zostały nadane omyłkowo, z powyższych obserwacji wynika, iż numer ISBN nie może być wykorzystywany jako jedyne kryterium identyfikujące publikację w procesie porównywania.

Z analizy wynika, że wprowadzie rośnie bezwzględna liczba tytułów, których opisy katalogowe znajdują się w katalogu wybranej biblioteki oraz kolekcji Springer, jednak rośnie także liczba tytułów kolekcji e-książek. Zatem procentowy udział tytułów opracowanych katalogowo jest dla lat granicznych (2004 i 2009-2011) zbliżony. Wyjątek stanowi rok 2005, w którym liczba tytułów jest najwyższa.

Zalecenia wynikające z analizy powinny być wskazówką dla osób wykonujących podobną analizę w poziomie katalogu NUKAT.

Opracowanie końcowe raportu Zespołu ds. opracowania e-książek w przygotowaniu.

Analizę przeprowadziła Anna Rensz

Oprac. dla potrzeb Zespołu: Maria Garczyńska

Załącznik:

Skład Zespołu ds. opracowania e-książek

1. mgr Łukasz Bejnar
2. mgr Bartłomiej Duda (ostatnia korespondencja: Joanna Zięba)
3. mgr Maria Garczyńska
4. mgr Alicja Prokopowicz
5. mgr Katarzyna Regulska
6. mgr Magdalena Rowińska
7. mgr Anna Rutkowska
8. dr Wojciech Sachwanowicz
9. mgr Jolanta Sobielga
10. mgr Małgorzata Wornbard